

РЕЦЕНЗИЯ

на проф. Богдан Иванов Богданов, дфн, по обявения от Софийския университет “Св. Климент Охридски” конкурс за доцент по направление 2.1 филология (старогръцка литература) с единствен кандидат гл. ас. Невена Аспарухова Панова

Невена Панова е завършила средното си образование в Националната класическа гимназия през 1994 г. Следва класическа филология в Софийския университет и завършва висшето си образование през 1999 г. От 1998 е хоноруван, а от 2003 г. редовен преподавател по старогръцки в Класическата гимназия. В същия ред отначало е хоноруван, а после редовен преподавател в Софийския университет, като преподава на неспециалисти латински и старогръцки и старогръцки език и автори на студенти по класическа филология. От 2000 до 2003 г. е редовен докторант по старогръцка литература в Софийския университет по темата “Диалог и диалогична форма. Диалогичността в и според диалозите на Платон”. Специализира в университета в Залцбург, а през 2004 г. защитава дисертацията си и получава научно-образователната степен “доктор”.

От есента на същата година е редовен асистент по старогръцка литература в Катедрата по класическа филология, а от 2005 г. е старши и после главен асистент. Първоначално води упражненията, а по-късно поема и бакалавърския лекционен курс по старогръцка литература, който дели с доцент Николай Гочев. Преподава и в магистърската степен на специалността класическа филология в Софийския университет, като същевременно е хоноруван преподавател по старогръцка литература и антична философия в Нов български университет.

Отлично подготвена по двата класически езика, дисциплинирана и старателна, Невена Панова е обичан преподавател. Безспорните ѝ знания в областта на класическата филология вървят заедно с рядък етос на акуратност и отзивчивост. В нейно лице специалността класическа филология в Софийския университет разполага с незаменим труженик, допринасящ не малко за авторитета на тази специалност.

Обществената нагласа на Панова е ясно проявена в нейните участия в екипи и проекти на Катедрата по класическа филология. Между тях изпъкват големите проекти “Тезей” за старогръцката литература на български и “Арион” за документирано изследване на рецепцията на античната драма в България. И в двата проекта

тя е и организатор, и автор на текстовете. Знак за тази нагласа на Панова е и това, че от 2011 г. тя е Председател на Управителния съвет на Асоциацията за развитието на университетското класическо образование.

За същото свидетелстват и участията на Невена Панова в голям брой международни и български форуми по голямата тема старогръцка литература и по-конкретната Платоновите диалози. Между другите връзки и контакти, които ѝ дължи класическата филология, изпълва нейното сътрудничество с Тюбингенския професор и изследовател на философията на Платон Томас Слезак, когото тя покани в България и чиято ценна малка книга “Да четем Платон” преведе на български.

Изтъквам тези прояви на Панова, защото се хабилитира за доцент и е редно да се преценят не само научните изследвания, но и обществените ѝ дела в областта, в която се хабилитира. Направеното в тази насока е безспорно и високо стойностно. Към тази насока на дейността на Панова се отнасят и нейните преводи. Тук попадат най-напред преводните прочити-тълкувания на съвременни текстове с отношение към старогръцката литература - вече споменатият превод на книгата на Слезак и участието в превода от френски на български на книгата на именития френски изследовател Жан-Пиер Вернан “Индивидът, смъртта и любовта”.

На второ място трябва да се поставят нейните преводи на български от старогръцки – на “Граматика” на Дионисий Тракийски, на Плутарх, Клавдий Елиан и Либаний. Но има и една най-съществена преводаческа проява на Невена Панова. Това е преводът и коментарът на последния най-обемист Платонов диалог Закони, който тя изпълни заедно с Георги Гочев (Изд. Сонм, 2006). Именно в хода на този превод беше натрупан ценният мислителен опит, който тя споделя в представената по конкурса монография.

Дисциплинирана и точна, освен пълния списък на всичко, което е публикувала, Панова е представила в своите документи и по-кратък списък за отнасящото се до този конкурс, като е добавила и справка за научните приноси, а също и сведение за отзивите. Това сведение показва ясно, че написаното от нея се чете и цитира. В списъка на научните публикации с основание фигурират електронни заглавия и не малък брой нейни рецензии и отзиви. Другото, което само по себе си надхвърля нужното да се представи от кандидат за “доцент”, оставям настрана и се обръщам към по-разгърнатата преценка на монографията и на три свързани с нея малки студии.

Панова е създала монографията си с разширяване на представена за конкурса голяма научна студия “Между естетиката и политиката. Наблюдения върху Платоновата концепция за мимесис в Закони”, под печат в том 105 на Годишника на Софийския университет. Тя е разширила тази студия с впечатляващ низ от прочити-тълкувания на едва ли не всички места, на които е употребена думата *mimesis* в Платоновите диалози. Разширението не е механично, употребите са свързани в теми. Ето някои от тях – Подражание и изкуство, Подражание и природа, Подражанието и душата, Подражанието и идеите. Оттук и двойният план на монографията, която е прочит и тълкуване на употреби на важна дума-понятие, но и изследване по тема.

Темата е за мимесиса в тесен литературен или естетически и в широк смисъл на думата, т.е. за мимесиса в държавата. Това е изведено в подзаглавието на монографията “Върху Платоновата политическа и литературна теория на подражанието”, което обяснява ефектното заглавие “Мимеополис”. В предисловието и двата увода, разделени от уточняващи ги малки глави, Панова защитава задачата, която си е поставила. Тя е да изясни понятието “мимесис” по употребите му и в другите Платонов диалози, но основно в Закони. Оттам и необходимостта от разработването на темата и свързаната с нея теза за по-тясното и по-широкото значение на мимесиса.

Монографията на Невена Панова не е дисертация, а хабилитационен труд с отворен характер. Коего личи от екскурса постзаклучение “За името-подражание и за името на подражанието. Кратил”. Но, така или иначе, в този труд е разгърната и споменатата теза, че идеята за мимесиса в диалозите на Платон се колебае между едно по-тясно литературно или естетическо разбиране и друго по-широко политическо или морално, отнасящо се до полиса и неговата законова уредба. Голямото основание за второто Панова открива в гражданската пайдейя, в това, че добрият мимесис е важен момент от образованието на гражданите в полиса.

Иначе в Държавата Платон воюва срещу негативните морални последствия от определени твърдения по тази тема в епоса и трагедията. Той обаче не отхвърля ползата на литературното разбиране на мимесиса, а го приема и дори разширява. Самото Платоново диалогично слово, твърди Панова, е литературно устроено, и то не само в по-малките по-ранни диалози. То е такава и в Закони.

Оттук и следното заключение на с.183 от монографията на Невена Панова. То е, че “основният Платонов принос в полето на

подражанието ... е по-скоро в отчитането и описването на могопланово присъстващия в реалния свят мимесис и в опитите той да бъде регулиран (от страна на артистичния, но особено на политическия субект), така че да се оказва средство за придвижване към истината и за разбиране на същността на идеалния образец.”

Приемам и тезата, и нейната разработка, и това заключение. Приемам и научната акрибия, с която Невена Панова е изпълнила анализите си, а и нейните опирания на ползваната съвременна литература по въпроса. От тази литература тя е почерпила и вкарала в действие в своите доказателства две важни класификации на видовете мимесис. Общителният умен научен почерк на Панова улеснява разбирането на този, който проучва нейната монография, но той стимулира и следната критическа реакция.

Не случайно в тази рецензия не наричам мимесиса “подражание”. Подражание е означаващото на старогръцката дума, което не изчерпва нейното означаване и което преминава в идеите за изобразяване, уподобяване и догаждане (eikasia). Това личи и от местата, за които става дума в цитираните старогръцки текстове, а и от анализите на Панова. В българския превод на Поетика на Аристотел мимесисът наистина е подражание, така е и в много други преводи. Но има и преводи, в които той е “репрезентиране”. Това разбиране си е казало думата и в големи теоретически разработки по темата. В монографията си Панова се придържа основно към възгледите на онези, които са се занимавали с по-тясната литературна идея за “подражание” и са постъпили в тълкуванията си по-скоро традиционно филологически.

Именно това придържане е накарало Панова да тръгне по пътя на като че ли естественото различаване между по-тясното литературно и по-широкото политическо разбиране на мимесиса. Иначе тя знае, че идеята за мимесиса присъства не само там, където е налице думата мимесис. Но понеже, първо, държи на определени образци на разбиране и, второ, крайно съвестно проучва едва ли не всички текстови употреби на самата дума-идея в диалозите на Платон, тя естествено достига до компромисното заключение, че Платоновото тясно разбиране за мимесиса не е толкова морално укоримо, както изглежда в Държавата, а че в него има и положителни пунктове.

Аз приемам този извод. Но смятам, че т.нар. тясно и широко разбиране противостоят привидно. Иначе по Платоновски те прехождат в големия Платонов текст едно в друго. Парадоксът е,

че без да го е казала, Панова е представила онова, което го доказва.

В две допълващи се малки студии от 2010 г. “Политическото като игра според Платон в Закони” и “Играта, играчките и играчите според Платон в Закони”, тя показва, че това прехождане на тясното в широкото е налице не само в образованието, но и в самата устна полисна литература. В знаменит малък текст от “Закони”, цитиран в първата малка студия, Платон казва, че боговете създали празниците за хората, за да поправят с тях грешките си, в които те изпадали в другото време на своето съществуване. На празниците гражданите на полиса танцуват, слушат и преживяват поезия, което всъщност е и практиката тогава на онова, което наричаме литература днес.

В трета малка ценна работа “Платон като литературен критик в Закони” Панова доказва, че той се опитва, и то по-добре от Аристотел, да свърже поезията и прозата в идеята за литература. Само че това, което прави на това място, само заглавно може да се нарече литературна критика. То е литературна теория на литературата, която е само на крачка от нашето съвременно разбиране за литература. Да, но Платон нито разполага с тази дума, нито държи особено на нейното значение. Защото за него литературата е не друго, а празнично изпълняваната и възприемана поезия. Това е известно на Невена Панова.

Проблемът е не че тя не го е споменала в монографията си, а че е загърбила автентичния Платонов възглед за литература и така е свила собствената си теза, като е решила, че онова, което се отнася за играта в Закони, не се отнася за мимесиса. Докато изясненото от нея в тези две перфектни малки студии визира в дълбочина именно мимесиса - неговото по-широко значение, а и междинността, в която то се свързва с т.нар. тясно значение. Тази междинност е не друго, а празникът и онова, което се осъществява на него – празничното устно изживяване на поезия.

Завършвам със следната препоръка към Невена Панова. Монографията ѝ е коректен хабилитационен труд, предостатъчен за положителна оценка по конкурса. Но тя може да стане и книга със световна стойност, ако Панова въведе в нея тези две малки студии. Качеството им се доказва между другото и косвено от техният ясен слог, различен от често усложнения на монографията, чиято по-голяма грижа е да примири казаното от мнозина, а и от Платон, отколкото да изведе по-точният възглед за мимесиса на автора на Закони.

Заключение. Постигнатото от Невена Панова в научните публикации, които е представила за преценка, надхвърлят онова, което обичайно се представя от кандидат за научната длъжност “доцент”. То се съчетава с екипна и обществена популяризаторска дейност, както и с отлична практика на преподавател. Така че без всякакво колебание ще гласувам положително за избирането на Невена Аспарухова Панова за доцент и препоръчвам и на другите участници в Научната комисия по конкурса да последват моя вот.

София, 25 март 2013 г.

(проф. Богдан Богданов, дфн)